

præget af en langt større grad af refleksivitet, skepsis og tvivl. Det er min erfaring, at cubanere, der opsøger en babalawo eller *santéro/santéra*, ikke nødvendigvis tror fuldt og fast på hvert et ord, de siger. De prøver sig ofte frem og reflekterer over, hvem de har tillid til, og hvorfor såvel som hvad der virker.

Selvom Martin Holbraad også nævner betydningen af den økonomiske krise på Cuba for fremvæksten af charlataner og opportuniste, der blot ønsker at tjene penge på religion, hævder han, at netop disse udøvere er autentiske og troværdige. Ligesom Orula ikke tager fejl, er de ukorrumperede, og deres påberåbelse af sandhed kan og skal tages for gode varer. Fremfor at se religiøse udøvere som skiftende imellem forskellige bevidsthedstilstande er der i hans optik tale om et enten eller. Enten er de forfalskere af sandheden, eller også genererer de nye ontologiske sandheder. Med andre ord opfordres læseren til at kaste egen kritiske dømmekraft over bord og så at sige blive indviet i „kulten af ontologer“. Og med denne insisteren på at have skabt en ny „sandhed“, kan man som læser enten købe ideen eller ej.

Bogens projekt er meget ambitiøst, og den er skrevet på et fagligt højt niveau, der til tider er en smule indforstået. Den henvender sig til antropologer med en særlig teoretisk interesse for spådomskunst såvel som en interesse for nyere antropologiske teoretiske debatter vedrørende den såkaldte „ontologiske vending“.

*Susanne Bregnbæk
Ph.d., postdocstipendiat
Institut for Antropologi
Københavns Universitet*

MIKKEL BILLE & TIM FLOHR SØRENSEN: Materialitet. En indføring i kultur, identitet og teknologi. Frederiksberg: Samfundslitteratur 2012. 251 sider. Illus. ISBN 978-87-593-1570-5 (pb). Pris: 298 kr.

Materialitet er en udmærket præsentation af forskellige teoretiske strømninger inden for de seneste årtiers forskning i materiel kultur under fagene arkæologi og antropologi – hovedsageligt sidstnævnte. Disse strømninger forankres i fagenes teoriehistorie og foldes ud gennem velvalgte og forklarende etnografiske eksempler, der er nemme at huske efter endt læsning. Bogen består af et indledende og otte tematiske kapitler, der spænder bredt fra temaerne teknologi, tingenes agens, landskab, hjem, sanser og atmosfærer over forbrug, fetichisme, udveksling, forfald og affald til kulturarv, det immaterielle og metodiske strategier inden for materialitetsstudier.

Det, at den er på dansk, og det, at der gøres brug af både danske og udenlandske, dagligdags og spektakulære samt nutidige og fortidige eksempler, gør, at *Materialitet* med fordel vil kunne anvendes til undervisningsbrug på universitetet og til at indføre den udenforstående samfundsforsker eller almindeligt interesserede i et bredt felt af materialitetsstudier. Hvert kapitel afsluttes med tre-fire arbejdsspørgsmål, studerende kan tænke videre med, og en række værker som foreslået supplerende læsning. I kapitel 1 præsenteres to modeller for varierende relationer mellem mennesker og materielle ting, herunder blandt andet animisme, dialektik og dualisme, og i de følgende kapitler henvises der løbende til disse modeller, hvilket er med til at give læseren en fornemmelse af sammenhæng mellem bogens forskellige dele og får den til at fremstå som en veludtænkt helhed.

Bille og Sørensens hovedpointe er, at det kulturelle og det sociale ikke bør opfattes som adskilt fra det materielle. Mennesker og ting er snarere sammenfiltrede og gensidigt konstituerende i et væld af forskellige relationer – i både etnografisk og teoretisk forstand. Denne indsigt løber som en rød tråd igennem hele bogen. Man præsenteres blandt andet for nyere strømninger, såsom aktør-netværk-teori og spørgsmålet om, hvorvidt ting kan siges at have agens, som når et barn interagerer med en dukke, som om den var et subjekt, eller når en landmine udløses og på den måde virker som sekundær agent for den person, der har lagt den ud. Også den voksende forskningsinteresse i affald og genbrug tages op, og der fortælles blandt andet om et studie fra Mali, som viser, at affald i denne kontekst er en midlertidig tilstand snarere end en permanent kategori. Derfor kan ting, der for den udefrakommende antropolog ser ud som skrald, godt befinde sig inde i huset, indtil de eventuelt tages op igen og anvendes som dele af nye objekter. Her trækkes der samtidig tråde tilbage til Mary Douglas' analyse af affald som *matter out of place*, og hendes teori bliver på den måde både præsenteret og udfordret. Sådan veksles der hele tiden mellem nyere og ældre forskning, og læseren får dermed også en indføring i klassikere såsom Marcel Mauss' kropslige teknikker og hans teori om gavegivning, Pierre Bourdieus studium af binære oppositioner i kabyllhuset og hans analyse af sammenhængen mellem smag og klasse samt indflydelse fra filosofien i form af for eksempel heideggersk fænomenologi. Fra Daniel Millers analyser af forbrug og shopping som praksisser, hvormed folk omdanner ting fra upersonlige varer til personlige ejendele og dermed skaber deres identitet, til kulturarv og essentialisering af national identitet gennem bevaringen af historiske monumenter, gentages generelt den pointe, at *betydning* er central for forholdet mellem mennesker og det materielle: Vi tillægger tingene betydning, som dermed på dialektisk vis også bliver betydningsskabende for os.

På trods af at *Materialitet* er ment som en bred indføring i et forskningsfelt, kan det til tider føles, som om der favnes lidt *for* bredt, og det bliver dermed nogle steder svært at fange pointen i de teorier og eksempler, der kun nævnes

flygtigt. De steder, der efter min mening fungerer bedst, er derfor netop også der, hvor der bruges lidt ekstra plads på at udfolde en teoretikers argument. Der gives for eksempel en rigtig god forklaring på Julia Kristevas teori om abjektion, en proces, hvormed noget går fra at være en del af et subjekt til at blive et objekt, for eksempel spyt og andre kropsvæsker, der bliver til underlige, ulækre mellemting, så snart de er uden for kroppen. De færreste har lyst til at drikke et glas af deres eget spyt.

Der kan desuden rejses den kritik, at sproget af og til forekommer noget ujævnt. Blandt andet fornemmes det, at der har indsneget sig en række anglicismer, som når for eksempel Geertz' *system of meaning* bliver til „et system af meninger“ (s. 34) i stedet for et betydnings- eller meningsgivende system, som nok havde været en mere mundret dansk oversættelse. Det kan ærgre, at man ikke har været mere omhyggelig med korrekturlæsning og med at oversætte korrekt og læsevenligt fra engelsk til dansk, især da det netop er en styrke ved *Materialitet*, at den introducerer danske læsere for et komplekst og bredt, internationalt forskningsfelt *på dansk*. Min væsentligste kritik går altså på, at sproget til tider bliver læse- og meningsforstyrrende.

Denne svaghed overskygger dog ikke det, at *Materialitet* er en yderst velkommen udgivelse, idet den samler en vifte af analytiske tilgange til materialitet, der i de senere år har vundet indpas som socialvidenskabeligt begreb. Selvom hovedvægten ligger på det betydningsmæssige i menneske-ting-relationer, peges der med kapitlerne „Sanser, iscenesættelser og atmosfærer“ og „Nærvær, fravær og det immaterielle“ også i retning mod det sanselige og ikke-diskursive. Det lykkes dermed for Bille og Sørensen at redegøre for, men også bevæge sig ud over, de noget paradigmatisk indsigter, at ting tillægges symbolsk betydning, så varierende tøjstil for eksempel kan læses som et semiotisk tegnsystem, og at menneskelige subjekter og materielle objekter står i et gensidigt skabende dialektisk forhold. Især i kapitel 9 stilles der således spørgsmål ved, hvad der i det hele taget kan kaldes „materielt“ – hvad stiller vi for eksempel op med det immaterielle eller med ting, der opfattes som mere materielle end andre? – og der inddrages et fokus på, hvordan tingene fremtræder som nærværende, ikke blot som betydningsbærende. Dette udgør en prisværdig nuancering af bogens hovedpointe. Jeg kan derfor varmt anbefale *Materialitet* som en bred introduktion til materialitetsstudier, der kan lede læseren til en videre udforskning af forholdet mellem mennesker og ting.

Astrid Grue
M.A. i materiel og visuel kultur, stud.scient.anth.
Institut for Antropologi
Københavns Universitet